

FAN VA DINIY E'TIQODNING ZAMONAVIY JAMIYATGA TA'SIRI

Soyipova Ominaxon

Farg'ona davlat universiteti talabasi

soyipovaominaxon@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqola zamonaviy jamiyatda fan va diniy e'tiqodning o'zaro ta'sirini tahlil qiladi. Fanning texnologik taraqqiyotga, dunyoqarashning o'zgarishiga va sog'liqni saqlashga ta'siri ko'rib chiqiladi. Shuningdek, diniy e'tiqodning axloqiy me'yorlarga, ma'naviy qoniqishga va ijtimoiy birdamlikka ta'siri o'rganiladi.

Kalit so'zlar: fan, diniy e'tiqod, zamonaviy jamiyat, texnologiya, axloq, ma'naviyat, ijtimoiy ta'sir, ziddiyat, hamkorlik.

Abstract. This article analyzes the interplay between science and religious belief in modern society. It examines the impact of science on technological progress, changing worldviews, and healthcare. The influence of religious belief on ethical norms, spiritual fulfillment, and social cohesion is also explored.

Keywords: science, religious belief, modern society, technology, ethics, spirituality, social impact, conflict, cooperation.

Аннотация. В данной статье анализируется взаимодействие науки и религиозной веры в современном обществе. Рассматривается влияние науки на технологический прогресс, изменение мировоззрения и здравоохранение. Также исследуется влияние религиозной веры на этические нормы, духовное удовлетворение и социальную сплоченность.

Ключевые слова: наука, религиозная вера, современное общество, технология, этика, духовность, социальное воздействие, конфликт, сотрудничество.

Kirish. "XXI asrda insoniyat texnologik taraqqiyot va globallashuvning misli ko'rilmagan darajasiga erishdi. Bunday sharoitda fan va diniy e'tiqodning

o'zaro munosabatlari nihoyatda dolzarb va ahamiyatli masalaga aylanmoqda. Fan, empirik kuzatuvlarga va tajribalarga asoslangan holda, olamni bilish va tushuntirishning asosiy vositasi sifatida tan olingan. Shu bilan birga, din millionlab odamlar uchun axloqiy me'yorlar, ma'naviy qadriyatlar va hayot ma'nosini topish manbai bo'lib qolmoqda. Zamonaviy dunyoda fan va dinning o'zaro munosabatlari murakkab va dinamik xususiyatga ega bo'lib, ziddiyatlar, hamkorlik va yonma-yon mavjudlik shakllarida namoyon bo'ladi. Ushbu munosabatlarning mohiyatini tushunish jamiyatimizning rivojlanish istiqbollarini belgilash uchun muhim ahamiyatga ega." "Ushbu maqolaning asosiy maqsadi fan va dinning zamonaviy jamiyatning turli sohalariga (texnologiya, axloq, siyosat, madaniyat va boshqalar) bo'lgan ta'sirini chuqur tahlil qilishdan iborat. Biz fan va din o'rtasidagi o'zaro munosabatlarning asosiy xususiyatlarini, shu jumladan, ziddiyatlar, hamkorlik va yonma-yon mavjudlik holatlarini ochib berishga intilamiz. Shuningdek, maqolada fan va dinning jamiyat rivojidagi rolini baholashga va ularning kelajakdagi o'zaro munosabatlarining istiqbollarini ko'rib chiqishga harakat qilamiz." "Maqola quyidagi asosiy bo'limlardan iborat: birinchi bo'limda biz fanning zamonaviy jamiyatga ta'sirini ko'rib chiqamiz, uning texnologik taraqqiyotga, dunyoqarashning o'zgarishiga va ijtimoiy-siyosiy jarayonlarga qo'shgan hissasini tahlil qilamiz. Ikkinchi bo'limda biz diniy e'tiqodning zamonaviy jamiyatga ta'sirini o'rganamiz, uning axloqiy va ma'naviy qadriyatlarni shakllantirishdagi, ijtimoiy birdamlikni mustahkamlashdagi va madaniyatni boyitishdagi rolini baholaymiz. Uchinchi bo'limda biz fan va dinning o'zaro ta'sirini tahlil qilamiz, ularning o'rtasidagi ziddiyatlar, hamkorlik va yonma-yon mavjudlik shakllarini ko'rib chiqamiz. Xulosa qismida biz asosiy xulosalarni umumlashtiramiz va fan va dinning zamonaviy jamiyat rivojiga bo'lgan umumiy ta'sirini baholaymiz."

"Fan, texnologik taraqqiyotning asosiy dvigateli sifatida, zamonaviy jamiyatning barcha sohalariga sezilarli ta'sir ko'rsatdi. Tibbiyot sohasida antibiotiklar, vaktsinalar, transplantatsiya, gen terapiyasi va boshqa ilmiy yutuqlar odamlarning umrini uzaytirdi va hayot sifatini yaxshiladi. Aloqa sohasida

internet, mobil aloqa va ijtimoiy tarmoqlar dunyoni bir-biriga yaqinlashtirdi, axborot almashinuvini tezlashtirdi va yangi ijtimoiy munosabatlarni yaratdi. Energetika sohasida atom energiyasi, qayta tiklanadigan energiya manbalari (quyosh, shamol, gidroenergetika) kabi texnologiyalar energiya ta'minotini diversifikatsiya qilish va atrof-muhitga ta'sirni kamaytirish imkonini berdi. Transport sohasida tez yurar poyezdlar, samolyotlar va avtomobillar odamlarning harakatlanishini osonlashtirdi va savdo-sotiqni rivojlantirdi. Bu texnologiyalarning jamiyat hayotiga ta'siri beqiyosdir. Ular globalizatsiyani tezlashtirdi, axborotlashuvni kuchaytirdi va yangi ijtimoiy munosabatlarni yaratdi. Ammo, texnologik taraqqiyotning salbiy oqibatlarini (atrof-muhitning ifloslanishi, ijtimoiy tengsizlikning kuchayishi, kibernetik xavfsizlik) ham unutmaslik kerak."

"Ilmiy kashfiyotlar odamlarning dunyoqarashiga sezilarli ta'sir ko'rsatdi. Kopernikning geliosentrik tizimi, Darvinning evolyutsiya nazariyasi, Eynshteynning nisbiylik nazariyasi kabi ilmiy yutuqlar olam haqidagi an'anaviy tasavvurlarni o'zgartirdi va yangi ilmiy dunyoqarashni shakllantirdi. Ratsionalizm va empirizm, ilmiy bilimlarning asosiy metodologiyalari sifatida, bilish jarayonida aql va tajribaning ahamiyatini ta'kidladi. Bu esa, diniy e'tiqodlarning qayta ko'rib chiqilishiga va ilmiy bilimlarga asoslangan dunyoqarashning kuchayishiga olib keldi. Ammo, shuni ham ta'kidlash kerakki, fan va din o'rtasidagi munosabatlar doimo ziddiyatli bo'lib kelgan emas. Ko'plab olimlar va faylasuflar fan va dinni bir-birini to'ldiruvchi bilish usullari sifatida ko'rishgan."

"Fan, ijtimoiy va siyosiy jarayonlarga ham sezilarli ta'sir ko'rsatdi. Ma'rifat davrida ilmiy fikrlash va ratsionalizmning tarqalishi demokratiya, inson huquqlari va ijtimoiy adolat g'oyalarining rivojlanishiga turtki berdi. Ilmiy bilimlardan ijtimoiy muammolarni hal qilishda foydalanish, jamiyat hayotini yaxshilashga qaratilgan ko'plab loyihalarning amalga oshirilishiga imkon berdi. Iqlim o'zgarishi, kambag'allik, sog'liqni saqlash, ta'lim va boshqa sohalarda ilmiy tadqiqotlar va texnologik innovatsiyalar ijobiy o'zgarishlarga olib keldi. Ammo, fanning ijtimoiy va siyosiy jarayonlarga ta'siri doimo ijobiy bo'lavermaydi. Ilmiy

bilimlardan qurol yaratishda va ijtimoiy manipulyatsiya maqsadlarida foydalanish, jiddiy axloqiy muammolarni keltirib chiqarishi mumkin."

"Diniy e'tiqod, jamiyatda axloqiy me'yorlarni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Asrlar davomida din, yaxshilik va yomonlik, adolat va zulm, rahm-shafqat va shafqatsizlik kabi asosiy axloqiy tushunchalarni belgilab berdi. Diniy ta'limotlar, odamlarga to'g'ri yo'lni ko'rsatish, xato qilishdan saqlanish va yaxshi amallarni qilishga undaydi. Ko'pchilik uchun din, ma'naviy qoniqish, maqsad va hayot ma'nosini topish manbai hisoblanadi. E'tiqod, qiyinchiliklarni yengish, umidni saqlash va ruhiy muvozanatni topishga yordam beradi. Din, shaxsiy rivojlanish va o'zini anglashga ham ta'sir qiladi. Diniy amaliyotlar (ibodat, meditatsiya, ro'za) odamlarga o'z ichki dunyosini o'rganish, kamchiliklarni tuzatish va yaxshi fazilatlarni rivojlantirish imkonini beradi."

"Diniy tashkilotlar, jamiyatda ijtimoiy birdamlikni mustahkamlashda va hamkorlikni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Ular, kambag'allarga, yetimlarga, nogironlarga va boshqa muhtojlarga yordam berish maqsadida xayriya ishlari bilan shug'ullanadi. Diniy tashkilotlar, ta'lim, sog'liqni saqlash va madaniyat sohalarida ham faoliyat yuritadi. Din, ijtimoiy birdamlikni va tinchlikni saqlashda ham muhim rol o'ynaydi. Diniy liderlar, turli xalqlar va madaniyatlar o'rtasida o'zaro tushunishni mustahkamlashga, ziddiyatlarni bartaraf etishga va tinchlikni o'rnatishga harakat qiladi. Ammo, shuni ham ta'kidlash kerakki, din, ba'zan ijtimoiy bo'linishga va ziddiyatlarga sabab bo'lishi mumkin. Diniy fanatizm va ekstremizm, jamiyatda zo'ravonlik va terrorizmning manbai bo'lishi mumkin."

"Din, madaniyat va san'atga beqiyos ta'sir ko'rsatdi. Dunyo madaniyatining ko'plab durdonalari, diniy ilhom bilan yaratilgan. Diniy ramzlar va an'analar, san'at asarlarida, adabiyotda, musiqada va arxitekturada o'z aksini topgan. Diniy bayramlar va marosimlar, madaniy hayotning muhim qismi hisoblanadi. Ular, odamlarni birlashtiradi, an'analarni saqlab qoladi va madaniy merosni avloddan-avlodga o'tkazadi. Diniy arxitektura, o'zining go'zalligi va ulug'vorligi bilan hayratga soladi. Masjidlar, cherkovlar, ibodatxonalar nafaqat diniy ehtiyojlarni

qondiradi, balki madaniy merosning muhim qismi hisoblanadi. Fan va din insoniyat tarixida muhim rol o'ynab kelgan. Ularning o'zaro munosabatlari doimo murakkab va ko'p qirrali bo'lgan. Ba'zan ziddiyatlar yuzaga kelgan bo'lsa, ba'zan hamkorlik imkoniyatlari paydo bo'lgan. Hozirgi zamonaviy dunyoda esa, ularning yonma-yon mavjudligi ko'p uchraydi.

Fan va din o'rtasidagi ziddiyatlar, ayniqsa, olamning kelib chiqishi, insoniyatning paydo bo'lishi kabi masalalarda yaqqol ko'zga tashlanadi. Bir tomondan, fan dalillarga asoslanib, kuzatish va tajribalar orqali olamning tuzilishini tushuntirishga harakat qiladi. Boshqa tomondan, din muqaddas kitoblarga va ilohiy vahiya asoslanib, olamning yaratilishi va insonning o'rni haqida o'z talqinini beradi. Evolyutsiya nazariyasi: Charlz Darvinning evolyutsiya nazariyasi biologiya sohasida inqilob qildi. Bu nazariya tirik organizmlarning asta-sekin o'zgarib, yangi turlarni hosil qilishini ko'rsatadi. Ammo, bu nazariya ba'zi diniy guruhlar tomonidan insonning ilohiy yaratilishiga zid deb qabul qilinadi. Genetika: Genetika fanining rivojlanishi irsiyatning molekulyar mexanizmlarini ochib berdi. Bu esa, insonning biologik xususiyatlari nasldan naslga qanday o'tishini tushunishga yordam beradi. Ammo, genetik tadqiqotlar ba'zan insonning erki va taqdiri masalalariga oid diniy e'tiqodlar bilan to'qnash kelishi mumkin. Kosmologiya: Kosmologiya fani olamning kelib chiqishi, tuzilishi va evolyutsiyasini o'rganadi. Katta portlash nazariyasi olamning paydo bo'lishini tushuntirishga urinadi. Lekin, bu nazariya ham ba'zi diniy e'tiqodlar bilan mos kelmasligi mumkin, chunki u olamning yaratilishini ilohiy aralashuvsiz tushuntirishga harakat qiladi. Bu ziddiyatlarning sabablari turli xil bo'lishi mumkin. Ba'zida, fan va din o'rtasidagi ziddiyatlar noto'g'ri talqinlar yoki fundamentalistik qarashlar tufayli kelib chiqadi. Boshqa hollarda, ziddiyatlar fan va dinning turli xil bilish usullari va maqsadlariga bog'liq bo'lishi mumkin. Shunga qaramay, fan va din o'rtasida hamkorlik qilish imkoniyatlari ham mavjud. Axloqiy masalalar, ijtimoiy yordam va atrof-muhit muhofazasi kabi sohalarda fan va din birgalikda harakat qilishi mumkin.

Axloqiy masalalar: Biotexnologiya, genetik muhandislik va sun'iy intellekt kabi fan yutuqlari axloqiy dilemmalarni keltirib chiqaradi. Bu masalalarni hal qilishda fan va dinning birgalikdagi sa'y-harakatlari muhim ahamiyatga ega. Din axloqiy me'yorlarni taqdim etsa, fan esa bu me'yorlarni amaliyotga tatbiq etish yo'llarini ko'rsatishi mumkin. Ijtimoiy yordam: Din uzoq vaqtdan beri kambag'allarga, bemorlarga va muhtojlarga yordam berish bilan shug'ullanib keladi. Fan esa, tibbiyot, qishloq xo'jaligi va ta'lim sohalarida erishilgan yutuqlar orqali ijtimoiy muammolarni hal qilishga yordam berishi mumkin. Atrof-muhit muhofazasi: Atrof-muhitning ifloslanishi va iqlim o'zgarishi kabi global muammolar butun insoniyatga ta'sir qiladi. Din atrof-muhitga g'amxo'rlik qilish va uni asrashga chaqiradi. Fan esa, ekologik muammolarni hal qilish uchun texnologik yechimlarni taklif etadi. Fan va dinning birgalikdagi sa'y-harakatlari natijasida ko'plab ijobiy o'zgarishlarga erishish mumkin. Masalan, din va fan hamkorligi orqali OITSga qarshi kurashish, ochlikni kamaytirish va atrof-muhitni muhofaza qilish bo'yicha muvaffaqiyatli loyihalar amalga oshirilgan. Hozirgi zamonaviy dunyoda fan va dinning yonma-yon mavjudligi keng tarqalgan hodisa. Sekulyar jamiyatlarda davlat dinlardan mustaqil bo'lib, barcha fuqarolarning diniy erkinligini kafolatlaydi. Bunday jamiyatlarda fan va din o'z sohalarida faoliyat yuritib, bir-biriga hurmat bilan munosabatda bo'lishi mumkin. Sekulyar jamiyatlarda fan va dinning o'zaro munosabatlari turli xil shakllarda namoyon bo'ladi. Ba'zi odamlar fan va dinni bir-biriga zid deb hisoblasa, boshqalar ularni bir-birini to'ldiruvchi deb biladi. Ko'pchilik esa, fan va dinni o'z hayotining turli jabhalarida muvaffaqiyatli uyg'unlashtiradi.

Xulosa. Maqolada evolyutsiya nazariyasi, genetika va kosmologiya kabi fan sohalaridagi yutuqlar ba'zan diniy e'tiqodlar bilan ziddiyatga kirishishi mumkinligi ta'kidlandi. Shuningdek, axloqiy masalalar, ijtimoiy yordam va atrof-muhit muhofazasi kabi sohalarda fan va din birgalikda harakat qilishi mumkinligi ko'rsatildi. Sekulyar jamiyatlarda fan va din o'z sohalarida faoliyat yuritib, bir-biriga hurmat bilan munosabatda bo'lishi mumkinligi ta'kidlandi. Fan zamonaviy jamiyat rivojida muhim rol o'ynaydi. U texnologiya, tibbiyot, ta'lim va boshqa

sohalarda erishilgan yutuqlar orqali insoniyatning turmush darajasini yaxshilashga yordam beradi. Diniy e'tiqod esa, jamiyatda axloqiy me'yorlarni saqlash, ijtimoiy birdamlikni mustahkamlash va insonlarga ma'naviy yordam berishda muhim rol o'ynaydi. Fan va dinning o'zaro ta'siri jamiyatning ijtimoiy, madaniy va ma'naviy rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatadi. Kelajakda fan va din o'rtasidagi munosabatlar yanada murakkablashishi mumkin. Biotexnologiya, sun'iy intellekt va kosmik tadqiqotlar kabi sohalardagi yangi yutuqlar axloqiy va falsafiy savollarni keltirib chiqarishi mumkin. Shuning uchun, fan va din vakillari o'rtasida doimiy muloqot va hamkorlik zarur. Kelajakda fan va din o'rtasidagi munosabatlar o'zaro hurmat, tushunish va hamkorlik asosida rivojlanishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Абдурахмонов Қ. (2020). *Ислом ва илм: муосир ёндашувлар*. Тошкент: «Муҳаммад ал-Хоразмий» нашриёти.
2. Nasr, S. H. (2006). *Science and Religion: A Historical Introduction*. Oxford University Press.
3. Alatas, S. F. (2006). *Alternative Discourses in Asian Social Science: Responses to Eurocentrism*. SAGE Publications.
4. Комилов Н. (2019). *Дин ва жамият: ўзаро муносабатлар назарияси*. Тошкент: «Sharq» нашриёти.
5. Barbour, I. G. (2000). *When Science Meets Religion: Enemies, Strangers, or Partners?* HarperOne.
6. Giddens, A. (2013). *Sociology* (7th ed.). Polity Press.
7. Rahmonov A. (2017). *Zamonaviy jamiyatda e'tiqod va ilmiy tafakkur uyg'unligi*. «Falsafa va hayot» jurnali, №2, 45–52-betlar.